

Σχεδιασμός της μεθόδου
«Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Τέχνη»

Θέμα: Μια διαφορετική προσέγγιση της ιστορίας

Ευσταθία Γεωργοπούλου

•Πρώτο στάδιο: Διερεύνηση της ανάγκης για κριτικό στοχασμό

Στο πρώτο στάδιο ο εκπαιδευτής προσπαθεί να διερευνήσει την ανάγκη κριτικής εξέτασης μιας νοητικής συνήθειας των συμμετεχόντων. Η αφορμή αυτή μπορεί να προκύψει στην αρχή ή κατά τη διάρκεια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, εφόσον ο εκπαιδευτής αντιληφθεί ότι οι εκπαιδευόμενοι έχουν μια συγκεκριμένη παραδοχή αναφορικά με ένα θέμα, ενώ επί της ουσίας είναι δυσλειτουργική και για τους ίδιους, αλλά και για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Έπειτα, ο εκπαιδευτής οργανώνει και συντονίζει μια συζήτηση, προκειμένου οι συμμετέχοντες να συνειδητοποιήσουν ότι αντιμετωπίζουν ένα αποπροσανατολιστικό δίλημμα. Όταν τελειώσει η συζήτηση, ο εκπαιδευτής καταθέτει το ερώτημα αν οι εκπαιδευόμενοι έχουν τη διάθεση να εξεταστεί κριτικά το θέμα και, εφόσον λάβει θετικές απαντήσεις, ξεκινά μια διεργασία κριτικού στοχασμού. Επίσης, σε αυτή τη φάση ο εκπαιδευτής ζητάει από τους εκπαιδευόμενους να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους (Κόκκος, 2011:98).

Έρευνα που εκπονήθηκε (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2004) αναφορικά με τη διδασκαλία της Ιστορίας στο Λύκειο κατέδειξε αδυναμίες στην ορθή και αποτελεσματική διδασκαλία του εν λόγω αντικειμένου. Ειδικότερα, η έρευνα εντόπισε ως αιτία του προβλήματος την ελλιπή εξειδίκευση των εκπαιδευτικών, πρόβλημα που απορρέει από την ενσωμάτωση του κλάδου καθηγητών Ιστορίας στον ευρύτερο κλάδο

Φιλολόγων (ΠΕ02) σε συνδυασμό με το γεγονός ότι δεν προβλέπεται από τα τμήματα Ιστορίας των Πανεπιστημιακών Σχολών η αντίστοιχη διδακτική κατάρτιση των σπουδαστών. Όπως αναφέρεται στην εν λόγω έρευνα, ανάλογα συμπεράσματα διατυπώθηκαν και σε ευρύτερη έρευνα του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας στην οποία επισημάνθηκε η ανάγκη επιμόρφωσης των Ιστορικών ως προς τις μεθόδους διδασκαλίας, το αναλυτικό πρόγραμμα, τους σκοπούς και τους στόχους του μαθήματος. Παράλληλα, οι ποιοτικές αδυναμίες και οι αναχρονισμοί στα αναλυτικά προγράμματα και οι ελλείψεις στην πάσης φύσεως υλικοτεχνική υποδομή έχουν οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η εκπαίδευση Ενηλίκων μπορεί να καλύψει σε μεγάλο βαθμό τις ελλείψεις του εκπαιδευτικού συστήματος (Βεργίδης, 2008) και η συστηματική ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση καταγράφεται ως μείζον αίτημα. Στο πλαίσιο αυτό, η αξία της τέχνης στη μάθηση είναι αναμφισβήτητη, καθώς προάγει τη δημιουργική σκέψη και τον κριτικό στοχασμό (Μέγα, 2011). Ειδικότερα, στο πεδίο της εκπαίδευσης Ενηλίκων η αισθητική εμπειρία λειτουργεί μέσα στο πλαίσιο της μετασχηματίζουσας μάθησης, καθώς αποτελεί αφορμή για κριτικό στοχασμό (Κόκκος, 2011). Συνεπώς, συντελεί στην επαναξιολόγηση των παγιωμένων παραδοχών των Ενηλίκων και για το λόγο αυτό προσφέρεται ως «εργαλείο» μάθησης.

▪ **Δεύτερο στάδιο: Κατάθεση των απόψεων των συμμετεχόντων**

Στόχος είναι να καταγραφούν οι απόψεις των συμμετεχόντων αναφορικά με το υπό εξέταση θέμα. Ο εκπαιδευτής καλεί τους εκπαιδευόμενους να απαντήσουν γραπτώς σε συγκεκριμένες ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, ούτως ώστε να συγκεντρώσει το απαραίτητο υλικό για να διαμορφώσει μια στρατηγική μετασχηματισμού της συγκεκριμένης νοητικής συνήθειας. Στο τελευταίο στάδιο της μεθόδου η καταγραφή των αρχικών απόψεων θα καταστεί χρήσιμη, όταν θα γίνει η σύγκρισή τους με τις απόψεις που προέκυψαν από τη μετασχηματιστική διεργασία. Επιπλέον, πρόταση του εκπαιδευτή είναι να συζητηθούν οι απόψεις πρώτα σε μικρές ομάδες και έπειτα στην ολομέλεια, προκειμένου να τις ιεραρχήσουν και να επιλέξουν ποιες θα επεξεργαστούν κριτικά (Κόκκος, 2011).

Στο ερώτημα «Με ποιο τρόπο η ιστορία διδάσκεται αποτελεσματικά;», οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι το μάθημα της ιστορίας

αποτελεί ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον αντικείμενο, καθώς καταγράφει τις αφορμές και τις αιτίες που οδήγησαν την ανθρωπότητα σε συγκεκριμένες συμπεριφορές και επιλογές. Τονίζουν τη μεγάλη σημασία αποστήθισης χρονολογιών που αποτελούν ορόσημο για το παγκόσμιο γίνεσθαι, καθώς και ονομάτων προσωπικοτήτων που διαδραμάτισαν βασικό θεσμικό ρόλο στην πορεία της ανθρωπότητας. Το πρόβλημα που εντοπίζεται έγκειται στο γεγονός ότι οι συμμετέχοντες περιορίζονται εντέλει σε μια διεκπεραιωτική παράθεση των γεγονότων, στοιχείο που καθιστά τυποποιημένο το μάθημα και προκαλεί την ανία και την αδιαφορία των μαθητών, με απόρροια την έλλειψη ουσιαστικού μαθησιακού αποτελέσματος. Παράλληλα, όπως δηλώνουν, αγνοούν ή περιφρονούν τη χρήση εναλλακτικών μεθόδων διδασκαλίας του εν λόγω αντικειμένου (π.χ. βίντεο ή αποσπάσματα από την τέχνη), με το αιτιολογικό ότι παρακωλύουν και αποπροσανατολίζουν τη μαθησιακή διαδικασία.

▪Τρίτο στάδιο: Προσδιορισμός των απόψεων που θα εξεταστούν

Στο συγκεκριμένο στάδιο ο εκπαιδευτής, αφού μελετήσει τις απόψεις και τις ιδέες που κατέθεσαν οι εκπαιδευόμενοι διαπραγματεύεται με τους συμμετέχοντες ποιες απόψεις θα τεθούν εν τέλει σε κριτική επεξεργασία και με ποια σειρά μπορεί αυτό να γίνει (Κόκκος, 2011)

Τα ερωτήματα που διατυπώνονται είναι τα εξής :

- 1) Κατά πόσο το συναίσθημα μπορεί να αποτελέσει ιστορική μαρτυρία;
- 2) Πώς η τέχνη «μεταφράζει» την ιστορία και με ποιο τρόπο μπορεί η υποκειμενική σκοπιά του δημιουργού να αξιοποιηθεί δημιουργικά;
- 3) Σε ποιο βαθμό η ιστορική πραγματικότητα μπορεί να μετατραπεί σε βιωματική εμπειρία για τον εκπαιδευόμενο μέσα από την τέχνη;
- 4) Πώς η τέχνη συνδέει την εθνική ιστορική πραγματικότητα με τις διεθνείς συγκυρίες ;

▪Τέταρτο στάδιο: Επιλογή των έργων τέχνης

Εκπαιδευτής και εκπαιδευόμενοι επιλέγουν από κοινού διάφορα έργα από όλες τις μορφές τέχνης. Σκοπός είναι τα έργα τέχνης να αποτελέσουν εναύσματα για την κριτική επεξεργασία των διαφόρων στοιχείων της υπό εξέταση άποψης (Κόκκος, 2011:98).

Τα πέντε έργα τέχνης που επιλέχτηκαν αφορούν σε ένα «ευαίσθητο» για την ελληνική κοινωνία ζήτημα, αυτό του εμφυλίου πολέμου (1946 – 1949). Η συγκεκριμένη επιλογή έγινε με κριτήριο το γεγονός ότι είναι συνήθως πολύ δύσκολο στους εκπαιδευτικούς να τοποθετηθούν επί του θέματος, λόγω του γεγονότος ότι αποτελεί ένα νωπό για την ιστορία του Νεοελληνικού έθνους συμβάν και στο οποίο είναι δύσκολο συχνά να καταδείξουν με αντικειμενικότητα όλες τις παραμέτρους. Τα ακόλουθα έργα τέχνης επιλέχτηκαν καθώς θεωρήθηκαν κατάλληλα για την πρόκληση εναύσματος για κριτικό στοχασμό αναφορικά με το υπό εξέταση θέμα. Η ποικιλομορφία των έργων (δυο ποιήματα, ένας πίνακας ζωγραφικής και αποσπάσματα από δυο κινηματογραφικά έργα) θεωρήθηκε θεμελιώδες κριτήριο, υπό την έννοια ότι προκαλούν πολλά εναύσματα και δίνουν ποικίλες πληροφορίες που αναδεικνύουν πολύπλευρα το ιστορικό αυτό κομμάτι. Επίσης, διεγείρουν ποικίλες αισθήσεις και αισθητοποιούν το υποκειμενικό στοιχείο του εκάστοτε δημιουργού.

Τίτλος πρωτοτύπου	«Οφειλή»
Συγγραφέας	Τίτος Πατρίκιος
Έκδοση	Τίτος Πατρίκιος (από τη συλλογή "Μαθητεία 1952-1962", Πρίσμα, 1978) http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=328

1. Ποίημα

Τίτος Πατρίκιος «Οφειλή»

Μέσα από τόσο θάνατο που έπεσε και πέφτει,
πολέμους, εκτελέσεις, δίκες, θάνατο κι άλλο θάνατο
αργώστεια, πείνα, τυχαία δυστυχήματα,

δολοφονίες από πληρωμένους εχθρών και φίλων,
συστηματική υπόσκαψη κ' έτοιμες νεκρολογίες
είναι σα να μου χαρίστηκε η ζωή που ζω.
Δώρο της τύχης, αν όχι κλοπή απ' τη ζωή άλλων,
γιατί η σφαίρα που της γλύτωσα δε χάθηκε
μα χτύπησε το άλλο κορμί που βρέθηκε στη θέση μου.
Έτσι σα δώρο που δεν άξιζα μου δόθηκε η ζωή
κι όσος καιρός μου μένει
σαν οι νεκροί να μου τον χάρισαν
για να τους ιστορήσω.

2. Ποίημα

Τίτλος πρωτοτύπου	«Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος»
Συγγραφέας	Τάσος Λειβαδίτης
Έκδοση	http://tassosleivaditis.wordpress.com/2012/01/29/an-theleis-na-legesai-anthropos-tasos-leivaditis/

Τάσος Λειβαδίτης, Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος

Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος
δεν θα πάψεις ούτε στιγμή ν' αγωνίζεσαι για την ειρήνη και για το δίκαιο.
Θα βγεις στους δρόμους, θα φωνάξεις, τα χείλια σου θα ματώσουν απ' τις φωνές
το πρόσωπό σου θα ματώσει από τις σφαίρες – μα ούτε βήμα πίσω.
Κάθε κραυγή σου μια πετριά στα τζάμια των πολεμοκάπηλων
Κάθε χειρονομία σου σα να γκρεμίζει την αδικία.
Και πρόσεξε: μη ξεχαστείς ούτε στιγμή.
Έτσι λίγο να θυμηθείς τα παιδικά σου χρόνια
αφήνεις χιλιάδες παιδιά να κομματιάζονται την ώρα που παίζουν ανύποπτα
στις
πολιτείες
μια στιγμή αν κοιτάξεις το ηλιοβασίλεμα
αύριο οι άνθρωποι θα χάνονται στη νύχτα του πολέμου
έτσι και σταματήσεις μια στιγμή να ονειρευτείς
εκατομμύρια ανθρώπινα όνειρα θα γίνουν στάχτη κάτω από τις οβίδες.
Δεν έχεις καιρό
δεν έχεις καιρό για τον εαυτό σου
αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος.

Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος
μπορεί να χρειαστεί ν' αφήσεις τη μάνα σου, την αγαπημένη
ή το παιδί σου.

Δε θα διστάσεις.

Θ' απαρνηθείς τη λάμπα σου και το ψωμί σου

Θ' απαρνηθείς τη βραδινή ξεκούραση στο σπιτικό κατώφλι
για τον τραχύ δρόμο που πάει στο αύριο.

Μπροστά σε τίποτα δε θα δειλιάσεις κι ούτε θα φοβηθείς.

Το ξέρω, είναι όμορφο ν' ακούς μια φυσαρμόνικα το βράδυ,
να κοιτάς εν' άστρο, να ονειρεύεσαι

είναι όμορφο σκυμένος πάνω απ' το κόκκινο στόμα της αγάπης σου

Να την ακούς να σου λέει τα όνειρα της για το μέλλον.

Μα εσύ πρέπει να τ' αποχαιρετήσεις όλ' αυτά και να ξεκινήσεις

γιατί εσύ είσαι υπεύθυνος για όλες τις φυσαρμόνικες του κόσμου,

για όλα τ' άστρα, για όλες τις λάμπες και

για όλα τα όνειρα

αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος.

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

μπορεί να χρειαστεί να σε κλείσουν φυλακή για είκοσι ή

και περισσότερα χρόνια

μα εσύ και μες στη φυλακή θα θυμάσαι πάντοτε την άνοιξη,

τη μάνα σου και τον κόσμο.

Εσύ και μες απ' το τετραγωνικό μέτρο του κελιού σου

θα συνεχίσεις τον δρόμο σου πάνω στη γη.

Κι όταν μες στην απέραντη σιωπή, τη νύχτα

θα χτυπάς τον τοίχο του κελιού σου με το δάχτυλο

απ' τ' άλλο μέρος του τοίχου θα σου απαντάει η Ισπανία.

Εσύ, κι ας βλέπεις να περνάν τα χρόνια σου και ν' ασπρίζουν

τα μαλλιά σου

δε θα γερνάς.

Εσύ και μες στη φυλακή κάθε πρωί θα ξημερώνεσαι πιο νέος

Αφού όλο και νέοι αγώνες θ' αρχίζουνε στον κόσμο

αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

θα πρέπει να μπορείς να πεθάνεις ένα οποιοδήποτε πρωινό.

Αποβραδís στην απομόνωση θα γράψεις ένα μεγάλο τρυφερό

γράμμα στη μάνα σου

Θα γράψεις στον τοίχο την ημερομηνία, τ' αρχικά του ονόματός σου και μια
λέξη:

Ειρήνη

σα να 'γραφες όλη την ιστορία της ζωής σου.

Να μπορείς να πεθάνεις ένα οποιοδήποτε πρωινό

να μπορείς να σταθείς μπροστά στα έξι ντουφέκια

σα να στεκόσουνα μπροστά σ' ολάκαιο το μέλλον.

Να μπορείς, απάνω απ' την ομοβροντία που σε σκοτώνει

εσύ ν' ακούς τα εκατομμύρια των απλών ανθρώπων που

τραγουδώντας πολεμάνε για την ειρήνη.

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος.

3. Πίνακας Ζωγραφικής

Τίτλος	Εμφύλιος πόλεμος
Ζωγράφος	Νίκος Εγγονόπουλος (1910 – 1985)
Χαρακτηριστικά	270 X 376, ελαιογραφία σε μουσαμά
Έτος	1949
Πηγή	Page URL: http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRKevojρAwW6VjH9qiQ6qA6P9jtPspUZogpn6PLH0CQyW-_HgZW
Μουσείο /Γκαλερί	(?)

4. Κινηματογραφικό έργο

Πρωτότυπος τίτλος	Ο Θίασος
Σκηνοθέτης	Θεόδωρος Αγγελόπουλος
Διάρκεια	222΄
Έτος παραγωγής	1975
Χώρα παραγωγής	ΕΛΛΑΔΑ
πηγή (-ές)	Internet: Απόσπασμα: http://youtu.be/znBjxYwLCKk

επιλογή αποσπασμάτων	Δεκεμβριανά (9:55')
----------------------	----------------------

5. Κινηματογραφικό έργο

Πρωτότυπος τίτλος	Ψυχή Βαθιά
Σκηνοθέτης	Παντελής Βούλγαρης
Διάρκεια	130´
Έτος παραγωγής	2009
Χώρα παραγωγής	Ελλάδα
πηγή (-ές)	Internet: Απόσπασμα: http://youtu.be/o69g6JnNS-A
επιλογή αποσπασμάτων	Ανθυπολοχαγός «Τριαντάφυλλος»(9: 57')

Τα έργα τέχνης συσχετίστηκαν με τα κριτικά ερωτήματα ως εξής:

Έργα τέχνης	1	Κριτικά	Ερωτήματα	4
«Οφειλή» Τίτος Πατρίκιος	√	√	√	
« Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος» Τάσος Λειβαδίτης	√	√	√	
«Εμφύλιος πόλεμος» Νίκος Εγγονόπουλος	√	√	√	√
«Ο Θίασος» Θόδωρος Αγγελόπουλος	√	√	√	√

«Ψυχή Βαθιά» Παντελής Βούλγαρης	√	√	√	√
------------------------------------	---	---	---	---

•Πέμπτη φάση: Κριτικός στοχασμός μέσω της αισθητικής εμπειρίας

Σε αυτό το στάδιο βάσει των επιλεγέντων έργων τέχνης ενεργοποιείται ο κριτικός στοχασμός. Αρχικά, η συμβολή του εκπαιδευτή αφορά στον εντοπισμό των παραδοχών των εκπαιδευομένων σε σχέση με την επιλεχθείσα για μελέτη άποψη. Στο πλαίσιο αυτό, συγκεντρώνει και κατηγοριοποιεί τα ερωτηματολόγια και έπειτα ανακοινώνει τα αποτελέσματα στην εκπαιδευτική ομάδα. Είτε ατομικά είτε με εργασία μέσα σε ομάδες εντοπίζονται οι διάφορες απόψεις. Αυτή η ενέργεια μπορεί να γίνει προφορικά. Στη συνέχεια, χρησιμοποιείται το μοντέλο Perkins για την παρατήρηση του έργου τέχνης και τη διερεύνηση των νοημάτων που απορρέουν από αυτό. Στόχος είναι η κριτική επεξεργασία διαφόρων στοιχείων της υπό εξέταση άποψης με αφορμή τις ιδέες που το έργο τέχνης εγείρει. Έπειτα, κατά τον ίδιο τρόπο παρατηρούνται τα υπόλοιπα έργα τέχνης που η ομάδα επέλεξε στο τέταρτο στάδιο. Οι ιδέες που ανακύπτουν ενεργοποιούν διαρκώς τον κριτικό στοχασμό σε σχέση με την εξεταζόμενη άποψη. Ασφαλώς, υπάρχει η δυνατότητα οι συμμετέχοντες να επεξεργαστούν σε ομάδες τα έργα που επέλεξαν και να παρουσιάσουν στη συνέχεια τις ιδέες που ανέκυψαν στην ολομέλεια (Κόκκος, 2011: 99).

Στην παρουσίαση του παραδείγματός μας υποθέτουμε ότι θα υπάρχει ο απαραίτητος χρόνος για την ομάδα προκειμένου να επεξεργαστεί όλα τα έργα που προτάθηκαν. Σε διαφορετική περίπτωση μπορεί να γίνει παρουσίαση όλων των έργων και η ομάδα να αποφασίσει τα έργα που επιθυμεί να επεξεργαστεί. Σε περίπτωση ανάλυσης όλων των έργων θεωρούμε επιθυμητό να ξεκινήσει η ομάδα με τα ποιήματα που απαντούν στα τρία από τα τέσσερα κριτικά ερωτήματα και έπειτα να ακολουθήσει η ανάλυση του πίνακα του Ν. Εγγονόπουλου και τα αποσπάσματα από τα δύο κινηματογραφικά έργα, το «Θίασο» του Θ. Αγγελόπουλου και το «Ψυχή Βαθιά» του Π. Βούλγαρη που απαντούν και

στα τέσσερα κριτικά ερωτήματα. Αρχικά, ο γραπτός λόγος, έπειτα η εικόνα και τέλος η εικόνα σε συνδυασμό με τον ήχο θεωρούμε ότι αισθητοποιούν σταδιακά μηνύματα και ιδέες που δίνουν μια σφαιρική αντίληψη του θέματος με ιδιαίτερα δημιουργικό τρόπο για τους συμμετέχοντες.

Η προσέγγιση των έργων θεωρείται απαραίτητο να γίνει με τη μέθοδο Perkins, καθώς καλλιεργεί τον κριτικό στοχασμό μέσω της τέχνης με τρόπο βιωματικό όπως αναλύεται στη συνέχεια:

▪Πρώτη φάση: Χρόνος για παρατήρηση

Στόχος είναι η ανάπτυξη της εμπειρικής νοημοσύνης. Κρίνεται απαραίτητη η ορθή αξιοποίηση του χρόνου για την ενεργοποίηση της σκέψης σε σχέση με την ενασχόληση με ένα έργο τέχνης. Εγείρονται απορίες και διλήμματα που οδηγούν στην ενεργοποίηση της σκέψης που τελικά συμβάλλει στην απελευθέρωση του νου. Στόχος δεν είναι η βεβαιωμένη λύση αποριών, αλλά η δημιουργία των προϋποθέσεων για την επίλυσή του προβλήματος και κυρίως η εξεύρεση χρόνου για «αντικειμενική παρατήρηση». Ο παρατηρητής αξιοποιεί τις πληροφορίες που έχει αποκτήσει από τις εμπειρίες του προκειμένου να αποφύγει βεβαιωμένες εκτιμήσεις (Perkins, 1994:42-46).

▪Δεύτερη φάση: Ανοικτή και περιπετειώδης παρατήρηση

Στόχος της δεύτερης φάσης είναι η άρση των εμποδίων που συνδέονται με την προκατειλημμένη σκέψη, με στόχο την αποκάλυψη των λύσεων. Όπως ακριβώς συμβαίνει με ένα μαθηματικό πρόβλημα, επιδιώκεται η ανοικτή παρατήρηση που θα λάβει υπόψη όλες τις παραμέτρους που αφορούν στο υπό εξέταση έργο τέχνης, δίχως να λαμβάνεται τίποτα ως δεδομένο. Η ανοικτή και περιπετειώδης παρατήρηση τοποθετεί το αντικείμενο σε ένα άλλο χώρο της φαντασίας μέσα από μια πιο δημιουργική ματιά και προωθεί τη δημιουργικότητα (ό.π.: 48- 54).

▪Τρίτη φάση: Αναλυτική και εις βάθος παρατήρηση

Στην τρίτη φάση ο παρατηρητής του έργου τέχνης καλείται να αναλύσει, να επιστρέψει στα σημεία που τον εκπλήσσουν ή που του προκαλούν έντονα συναισθήματα, να ερμηνεύσει και να αναζητήσει επιμέρους πτυχές του. Οι εμπειρίες που απέκτησε στις προηγούμενες φάσεις επιδρούν σημαντικά στις στοχαστικές του δράσεις. Με βάση αντικειμενικά κριτήρια, όπως η διαύγεια και η εμβάθυνση, καλείται να

στοχαστεί και να αναστοχαστεί κριτικά αναφορικά με τις ιδέες και τις αξίες που το έργο τέχνης αναδύει (ό.π.: 64- 65).

▪ **Τέταρτη φάση: Αναδιοργάνωση και ανασκόπηση της διεργασίας**

Στην τελευταία αυτή φάση στόχος είναι η οργανωμένη σκέψη του παρατηρητή με βάση τις πληροφορίες που δέχτηκε από τις προηγούμενες φάσεις και σκοπό την καλύτερη κατανόησή τους. Ο κριτικός στοχασμός υφίσταται σε αυτό το στάδιο, καθώς η οργανωμένη και οργανωτική σκέψη προϋποθέτει διανοητικές δεξιότητες, όπως η ερμηνεία, η σύνθεση και η λήψη αποφάσεων. Επί της ουσίας, προσεγγίζεται το έργο ολιστικά και ο παρατηρητής βιώνει ξανά την εμπειρία, ωστόσο μέσα από μια αβίαστη οπτική (ό. π.: 73-74). Η τέταρτη αυτή φάση ποικίλλει ανάλογα με τους μαθησιακούς στόχους που επιδιώκονται και μπορεί να αφορά σε παραγωγή γραπτού λόγου, συζήτησης ή δραματοποίησης (Μέγα, 2011:47).

▪ **Έκτο στάδιο : Επαναξιολόγηση των παραδοχών**

Ο εκπαιδευτής εφαρμόζει μια κριτική ανασκόπηση στα προηγούμενα βήματα. Δηλαδή, αφού καταγραφούν, γραπτά ή προφορικά, οι παραδοχές που εκφράστηκαν σε σχέση με το υπό μελέτη θέμα μετά την παρατήρηση του έργου τέχνης, συγκρίνονται με τις αρχικές παραδοχές, όπως είχαν διατυπωθεί στο πέμπτο στάδιο πριν την αναφορά στο έργο τέχνης. (ό. π.). Κατά τον ίδιο τρόπο εκφράζονται και άλλες απόψεις και ενεργοποιείται η κριτική επεξεργασία τους, καθώς αξιοποιείται η αισθητική εμπειρία σύμφωνα με τα στάδια τέσσερα και πέντε. Τέλος, γίνεται σύνθεση όλων των ιδεών που ανέκυψαν και συζητούνται οι κινήσεις που μπορούν να προεκτείνουν περαιτέρω τη μετασχηματιστική διεργασία.

Πιθανολογούμε ότι σε αυτό το στάδιο οι απαντήσεις των συμμετεχόντων θα είναι πιο ολιστικές και μετά από την αισθητική εμπειρία τους θα έχουν μετασχηματιστεί οι απόψεις τους αναφορικά με την τέχνη και την αξία της ως εναλλακτική μέθοδος διδασκαλίας. Γενικότερα, εικάζουμε ότι θα έχουν αντιληφθεί πως μέσα από βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας το μάθημα της ιστορίας μπορεί να καταστεί εξαιρετικά ενδιαφέρον για τους μαθητές, στοιχείο που ασφαλώς αναμένεται να έχει πολύ σημαντικότερα μαθησιακά αποτελέσματα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, εικάζουμε πως θα ενισχυθεί το ενδιαφέρον τους για

εναλλακτικές, βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας με την αξιοποίηση της τέχνης και άλλων διαδραστικών μέσων, όπως οι Τ.Π.Ε. (Η/Υ, Διαδίκτυο, Διαδραστικός πίνακας).

Αναμφίβολα, σε περίπτωση που η εν λόγω εφαρμογή πρόκειται να εφαρμοστεί σε πραγματικές συνθήκες, καθίσταται αδήριτη ανάγκη κατά το 6^ο στάδιο της εφαρμογής να επαναξιολογηθούν οι απόψεις των συμμετεχόντων, όπως αυτές εκφράστηκαν κατά το 2^ο στάδιο προκειμένου να εντοπιστούν οι μετασχηματισμοί. Ο εκπαιδευτής, αφού μελετήσει τις αρχικές και τις τελικές απαντήσεις, επιχειρεί την αποτίμησή του αναφορικά με τη σκέψη των εκπαιδευομένων βάσει «Κλίμακας αξιολόγησης»

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βεργίδης, Δ. (2008). *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων : Η Εξέλιξη της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην Ελλάδα και η Κοινωνικο-οικονομική Λειτουργία της*. Τόμος Β'. Πάτρα : Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Κόκκος, Α. (2011). Μετασηματιζουσα μάθηση μέσα από την αισθητική εμπειρία : Η διαμόρφωση μιας μεθόδου. Στο Α. Κόκκος & Συνεργάτες. *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες*, (σσ. 91-120). Αθήνα : Μεταίχμιο.

Μέγα, Γ. (2011). Η τέχνη στο σχολικό σύστημα ως στοχαστική διεργασία. Στο Α. Κόκκος & Συνεργάτες. *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες*, (σσ. 21-67). Αθήνα : Μεταίχμιο.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2004). Οι αντιλήψεις των καθηγητών για το μάθημα της Ιστορίας στο Λύκειο : *Πρόγραμμα Σπουδών – Διδακτική Μεθοδολογία – Αξιολόγηση του Μαθήματος – Επιμόρφωση*. Ανακτήθηκε από : http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=8&ep=169

Perkins, D. (1994). *The IntelligentEye: Learning to think by looking at Art*. Los Angeles: The Getty Education Institute for the Arts.